

**NATIONAAL VERBOND VAN HET KATHOLIEK
SECUNDAIR ONDERWIJS**

Guimardstraat 1 - 1040 BRUSSEL

LEERPLAN SECUNDAIR ONDERWIJS

VAK

AARDRIJKSKUNDE

Tweede graad ASO - KSO - TSO

1ste/2de leerjaar

Licapnummer: D/1991/0279/026
maart 1991
(ongewijzigde eerste herdruk
november 1993)

- LICAP-uitgave - Brussel -

Georg-Eckert-Institut
für internationale
Schulbuchforschung
Braunschweig
-Schulbuchbibliothek-

98/1444

B

Z-33 (1,93)

INHOUD

	<u>blz.</u>
INLEIDING	4
1 BEGINSITUATIE	4
2 DOELSTELLINGEN	5
3 LEERSTOF AFBAKENING	5
EERSTE LEERJAAR	6
TWEEDE LEERJAAR	11
4 METHODOLOGISCHE WENKEN EN DIDACTISCH MATERIAAL	17
4.1 Methodologische wenken	17
4.2 Noodzakelijk geacht didactisch materieel in een eigen lokaal	18
5 EVALUATIE	19
6. BIBLIOGRAFIE	19
6.1 Nuttige adressen	19
6.2 Tijdschriften en reeksen	19
6.3 Didactiek	20
6.4 Handboekenreeksen uit de buurlanden	20
6.5 Algemene werken	20

INLEIDING

Algemene doelstelling van het aardrijkskunde-onderricht

Het onderwijs is gericht op de vorming van de hele persoon. Die vorming moet uitmonden in een positieve houding ten aanzien van een creatief dienende integratie in de maatschappij, die voortdurend in evolutie is.

Die vorming wordt nagestreefd door "het schoolgebeuren" waarin het onderricht het grootste deel van de tijd inneemt.

Met dit algemeen vormingsdoel voor ogen kunnen de eigentijdse accenten van het aardrijkskunde-onderricht tot drie grote krachtlijnen worden teruggebracht.

- 1 Het meegeven van een parate en functioneerbare aardrijkskundige kennis vraagt typisch aardrijkskundige vaardigheden zoals landschapswaarneming en kaartanalyse. Deze leveren een belangrijke bijdrage in verschillende transferkringen en vormen aldus samen met de kennis een integrerend deel van een volledige algemene vorming.
- 2 Het aanbrengen van een duidelijk inzicht in het ecosysteem waarvan de mens deel uitmaakt en dat hij niet ongestraft kan verstoren. De studie van de relatie tussen de mens en zijn milieu krijgt speciale aandacht. Het bewust maken van de spanningen tussen het menselijk ingrijpen en de begrensdheid van het natuurlijk systeem helpt opvoeden tot een evenwichtige levenshouding, tot een waardig en verantwoordelijk omgaan met het milieu.
- 3 De maatschappelijke en religieuze vorming bevorderen.
 - Door de leerlingen te wijzen op de maatschappelijke en politieke krachten die verantwoordelijk zijn voor het ruimtegebruik of -misbruik, worden ze aangezet om zelf mee te bouwen aan een maatschappij die het welzijn van allen behartigt.
 - Verwondering, bewondering en ontzag voor de opbouw van het heelal en de natuurfenomenen, inzicht in de mogelijkheden en de beperktheid van de mens, in de relativiteit en de tijdsgebondenheid van aardse goederen, leiden tot erkenning van het 'meerzijn' van transcendente, absolute waarden.
 - Contact met het fenomeen van het milieu-eigene en de cultuurpatronen voortvloeiend uit de wereldgodsdiensten stemmen tot nadenken over een wereld- en mensoverstijgend Wezen.

1 BEGINSITUATIE

Bij de doelstellingen voor de eerste graad lagen de hoofdaccenten op een oordeelkundige geselecteerde parate en inzichtelijke kennis van het eigen leefmilieu, van België en van Europa. De progressieve vulling van aardrijkskundige basisbegrippen en inzichten alsmede de initiatie in nieuwe begrippen kreeg daarbij een bijzondere plaats.

Eenvoudige relaties tussen de verschillende aardrijkskundige elementen werden aangeleerd. Speciale en permanente aandacht kregen de typisch aardrijkskundige leer-, werk- en denkmethode, die noodzakelijk zijn om de veelomvattende inhoud van het leervak aardrijkskunde doorheen het zesjarig curriculum zinnig te kunnen verwerken. Tenslotte werd ernaar gestreefd de leerlingen inzicht en belangstelling bij te brengen voor de natuur, voor de mens en voor de interactie mens-natuur.

2 DOELSTELLINGEN

Na de kennismaking met het eigen milieu en het eigen land en met Europa volgt de studie van landen en streken in de continenten buiten Europa.

- De leerlingen moeten hierbij de aangeleerde vaardigheden verder uitdiepen door:
 - . kaarten en foto's te analyseren,
 - . teksten en tekeningen te begrijpen,
 - . grafieken en diagrammen te ontleden.
- Op het einde van de tweede graad dienen de leerlingen een basiskennis te hebben over de belangrijkste geografische aspecten van de continenten buiten Europa zoals:
 - . het fysisch milieu,
 - . de spreiding en de ontwikkelingsgraad van de bevolking,
 - . de spreiding en de kenmerken van de grote agrarische regio's,
 - . de spreiding en de kenmerken van de grote industriële regio's,
 - . de specifieke landelijke nederzettingvormen,
 - . de specifieke stedelijke nederzettingvormen.
- Tevens dienen de leerlingen kennis en waardering op te brengen voor de andere leefmilieus en culturen.
- De leerlingen dienen via de studie van ontwikkelingslanden en economische mogelijkheden inzicht te verwerven in de problemen van de grote wereldgemeenschap waartoe ze behoren.
- De leerlingen moeten voldoende kennis verwerven over het gebruik en misbruik van de natuurlijke mogelijkheden van de aarde; ze moeten de kwetsbaarheid van verstoringen in het ecologisch systeem inzien en beschermende maatregelen bestuderen.

Bij de omschrijving van de leerinhouden gaat telkens een algemene doelstelling vooraf. De concretisering wordt in leerlinggerichte doelstellingen uitgeschreven.

Het eigen van het leerplan voor de tweede graad ligt in een thematische studie van de continenten buiten Europa. In het eerste leerjaar van de tweede graad komen thema's uit Afrika, Azië en Australië aan bod; in het tweede leerjaar van de tweede graad uit het grondgebied van de voormalige Sovjetunie, Angelsaksisch en Latijns-Amerika.

3 LEERSTOF AFBAKENING

De studie van ieder continent begint met een kaartstudie (geen opsomming van geografische namen) van het algemeen ruimtelijk kader. Daarin ligt de nadruk op het fysisch milieu en de spreiding van de bevolking binnen dit milieu. Daarop volgt een studie van het ruimtegebruik binnen een land of regio van het voorliggende continent.

Het algemeen ruimtelijk kader behandelt summier:

- Het voorkomen en de ligging van het continent in het gradennet van wereldbol en -kaart.
- De grote reliëfeenheden en -structuren.
- De klimatologische differentiatie en vegetatiezones.
- De bevolkingsspreiding met aandacht voor de actuele sociaal-economische kenmerken van de bevolkingsgroepen.

- De kenmerken van de grote vegetatiezones (tropisch regenwoud, savanne, steppe, mediterrane vegetatie en speciale aandacht voor het woestijnlandschap van de Sahara) beschrijven. De ligging ervan nagaan en de relatie met de typische klimaatkenmerken, het reliëf en de breedteligging aantonen.
- De bevolkingsspreiding in functie van het geografisch milieu nagaan.
- De verschillen in sociaal economische kenmerken van Afrika tegenover Europa enerzijds en binnen Afrika anderzijds onderzoeken (analfabetisme, kindersterfte, bevolkingsaan groei).

1.1.2.2 Aanknopingspunten vanuit vroeger geziene leerstof

<u>GEZIENE LEERSTOF</u>	<u>DAARBIJ AANSLUITENDE NIEUWE LEERSTOF</u>
Situatie van Europa op de wereldkaart.	Situatie van Afrika op de wereldkaart.
Reliëf van Zuid-Europa.	Reliëf van Noord-Afrika.
Het warmgematigd wintervochtig klimaat in Europa.	Het warmgematigd wintervochtig klimaat in Noord- en Zuid-Afrika.
De bevolkingssituatie in Europa.	De bevolkingssituatie in Afrika.

1.2 Het ruimtegebruik

1.2.1 DOELSTELLINGEN

De relatie tussen klimaat - hydrografie-bodem - bevolkingsdruk en de agrarische mogelijkheden duidelijk stellen. De oorzaken van de droogteproblemen genuanceerd belichten. Exemplarisch de mogelijkheden en moeilijkheden van de ontwikkeling belichten.

1.2.2 CONCRETISERING

1.2.2.1 Leerstof

- Landbouw
 - . De natuurlijke mogelijkheden voor de traditionele landbouw in tropisch Afrika nagaan.
 - . De problemen uit de wisselwerking klimaat-landbouw-bevolkingsgroei in een droogtegebied bestuderen.
- U . Een agrarisch ontwikkelingsproject als oplossing voor de bevolkingsdruk bespreken.
 - . De relatie tussen klimaat en hydrologie van de Nijl bespreken. De wisselwerking aantonen tussen de bevolkingsdruk en de actuele agrarische mogelijkheden van de Nijloase; de ecologische gevolgen van de moderne waterbeheersing bespreken.
- Niet-agrarische mogelijkheden
 - . De aanwezige erts en mineralen en de ontginning ervan bespreken.
- U . De betekenis van de schaduwzijden van het toerisme aantonen.
- Stedelijk landschap
 - U . Een stad en de betekenis van de stedelijke structuur op de tertiaire sector bestuderen.

1.2.2.2 Aanknopingspunten vanuit vroeger geziene leerstof

<u>GEZIENE LEERSTOF</u>	<u>DAARBIJ AANSLUITENDE NIEUWE LEERSTOF</u>
De Rijn-Maas-als verkeersweg (vestigingsplaats voor de industrie en de bevolking).	De Nijl als wateraanbrenger voor de voedselvoorziening en de bevolking.
Waterbeheersing in Nederland.	Waterbeheersing in Egypte.
De relatie teeltkeuze - klimaat in Frankrijk.	De relatie tropische landbouw-klimaat.
Het voor de landbouw gunstige klimaat in Europa.	De problematische omstandigheden in de droogtegebieden van Afrika.
De gecommmercialiseerde landbouw in Europa.	De traditionele zelfvoorzienende landbouw in Afrika.
Het industriegebied van het Ruhrgebied.	Het industrielandchap in een Afrikaans ontginningsgebied.
Nood aan grondstoffen.	Export van grondstoffen.

2 AZIE (12 lestijden)

2.1 Algemeen ruimtelijk kader

2.1.1 DOELSTELLINGEN

Azië in het wereldgradennet en tegenover de andere continenten kunnen situeren met speciale aandacht voor de immense uitgestrektheid ervan en de variatie van het fysisch milieu. De ligging van de reliëfgebieden bestuderen in relatie met de bevolkingsspreiding. Bijzondere aandacht opbrengen voor de bevolkingsaan groei in een continent met meer dan de helft van de wereldbevolking. Het moessonklimaat als het meest opvallende en invloedrijke klimaatkenmerk van Zuid-Oost-Azië leren kennen.

2.1.2 CONCRETISERING

2.1.2.1 Leerstof

- De ligging en de situatie van Azië met nadruk op de uitgestrektheid in breedte en lengte aantonen.
- De grote indeling van reliëf, hydrografie en klimaat nagaan met aandacht voor de opbouw van de grote alluviale vlaktes en delta's.
- De seizoengebondenheid van het moessonklimaat onderzoeken.
- De bevolkingsspreiding in functie van het geografisch milieu nagaan.
- De verschillen in sociaal-economische kenmerken van Azië tegenover Afrika enerzijds en binnen de grote landen van Azië anderzijds onderzoeken (analfabetisme, kindersterfte, bevolkingsaan groei, verstedelijkingsgraad...).

2.1.2.2 Aanknopingspunten vanuit vroeger geziene leerstof

<u>GEZIENE LEERSTOF</u>	<u>DAARBIJ AANSLUITENDE NIEUWE LEERSTOF</u>
Situatie van Europa en Afrika op de wereldkaart.	Situatie van Eurazië.
Reliëf van Zuid-Europa en Noord-Afrika.	Het hoogland van Iran en de Himalaya.
De bevolkingsconcentratie in de Nijloase.	De bevolkingsconcentratie in de alluviale vlakten en de kustvlakten van Japan.

2.2 Het ruimtegebruik in Zuidoost- en Zuidwest-Azië

2.2.1 DOELSTELLINGEN

Het typisch landschappelijk uitzicht van een rijstteeltgebied en de daaraan verbonden landbouwactiviteit kennen. Exemplarisch aantonen met welke middelen en hoe in verschillende Aziatische landen natuur- en cultuurlandschappen evolueren.

2.2.2 CONCRETISERING

2.2.2.1 Leerstof

- Landbouw
 - . De variaties in het landschappelijk uitzicht van rijstteeltgebieden in Zuidoost Azië vaststellen en in relatie brengen met de teeltvoorwaarden.
 - . De evoluerende landbouw in China onderzoeken.
 - . De Groene Revolutie onderzoeken en daarbij het belang van rijst en tarwe vergelijken.
- U . Onderzoeken hoe in Israël een semi-ariëde ruimte omgevormd werd tot een leefbaar milieu.

- Niet-agrarische ontwikkelingen
 - . Het voorkomen en het belang van de aardolie onderzoeken en de gevolgen ervan voor het geografisch milieu nagaan.
 - . De ruimtelijke uitbreiding en het belang van de industrie in Japan en in de regio van de Stille Oceaan onderzoeken.
- U . De ruimtelijke uitbreiding en de relatieve betekenis van de industrie in India of China aantonen.

- Het stedelijk landschap
 - U . De specifieke kenmerken van een stad uit Zuidoost Azië nagaan.

2.2.2.2 Aanknopingspunten vanuit vroeger geziene leerstof

<u>GEZIENE LEERSTOF</u>	<u>DAARBIJ AANSLUITENDE NIEUWE LEERSTOF</u>
De zelfvoorzienende landbouw in Afrika.	De zelfvoorzienende landbouw in Zuidoost-Azië.
De gemechaniseerde landbouw in Europa.	De landbouw in Zuidoost-Azië.
De oaselandbouw in de Nijlvallei.	De bevoeiingslandbouw in de rijstvelden.
Aardoliewinning in de Noordzee.	Aardoliewinning in Azië.
De industrie in het Ruhrgebied.	De industrie in China, India en in de regio van de Stille Oceaan.
De Europese stad.	Een Zuidoostaziatische stad.

3 AUSTRALIE (3 lestijden)

3.1 Algemeen ruimtelijk kader

3.1.1 DOELSTELLINGEN

Australië in het wereldgradennet, binnen Oceanië en tegenover de andere continenten kunnen situeren met aandacht voor het isolement. De grote landschappelijke eenheden kennen. Inzicht verwerven in de klimatologische differentiatie en de bevolkingsspreiding.

3.1.2 CONCRETISERING

3.1.2.1 Leerstof

- De geïsoleerde ligging van Australië aantonen.
- De verscheidenheid van klimaatgebieden en landschappen onderzoeken en het effect ervan op de bevolkingsspreiding nagaan.

3.1.2.2 Aanknopingspunten vanuit vroeger geziene leerstof

<u>GEZIENE LEERSTOF</u>	<u>DAARBIJ AANSLUITENDE NIEUWE LEERSTOF</u>
Continentenblok van Afrika en Eurazië.	Isolement van Australië.
Landschappelijke eenheden in Afrika en Azië.	Landschappelijke eenheden in Australië.
Bevolkingsconcentratie in de alluviale vlakten van Zuidoost-Azië.	Het dun bevolkte centrum van Australië.

3.2 Het ruimtegebruik

3.2.1 DOELSTELLINGEN

De belangstelling voor de rijkdommen van Australië vanuit verschillende belangengroepen (Japan, Europa) kennen.

3.2.2 CONCRETISERING

3.2.2.1 Leerstof

- De ertsrijkdom onderzoeken en de betekenis als leverancier van grondstoffen nagaan.
- U - De landbouwmogelijkheden en de betekenis als voedselleverancier onderzoeken.

3.2.2.2 Aanknopingspunten vanuit vroeger geziene leerstof

<u>GEZIENE LEERSTOF</u>	<u>DAARBIJ AANSLUITENDE NIEUWE LEERSTOF</u>
Grondstoffenarm Japan en Europa.	Ertsenrijk Australië.

TWEEDE LEERJAAR

DE WERELD BUITEN EUROPA : ALGEMEEN KADER EN THEMATISCHE STUDIE BETREFFENDE DE VOORMALIGE SOVJETUNIE, ANGELSAKSISCH- EN LATIJNS- AMERIKA

1 DE VOORMALIGE SOVJETUNIE (10 lestijden)

1.1 Algemeen ruimtelijk kader

1.1.1 DOELSTELLINGEN

De voormalige USSR op de wereldkaart situeren met nadruk op de eigenheid van dit land veroorzaakt door het fysisch kader en door de bevolkingsvariatie.

1.1.2 CONCRETISERING

1.1.2.1 Leerstof

- De continentaliteit en het isolement afleiden uit de uitgestrektheid, de grenzen en de schikking van het reliëf.
- De landschappelijke differentiatie aantonen vanuit de studie van de relatie tussen klimaatzones, natuurlijke plantenassociaties en bodems.
- De bevolking in haar spreiding en etnische samenstelling nagaan en de gevolgen hiervan op de staatkundige structuur vaststellen.

1.1.2.2 Aanknopingspunten vanuit vroeger geziene leerstof

<u>GEZIENE LEERSTOF</u>	<u>DAARBIJ AANSLUITENDE NIEUWE LEERSTOF</u>
Eurazië op de wereldkaart.	De voormalige USSR in Eurazië.
Europa tot aan de Oeral.	Het Europese deel van de voormalige USSR.
Het aantal uurgordels in Europa.	Het aantal uurgordels in de voormalige USSR.
Breedteligging van Europa met de daaraanverbonden klimaatzones.	Breedteligging van de voormalige USSR en de klimaatzones.
Bergketens in Zuid-Europa.	Bergketens als zuidelijke grens in de voormalige USSR.
De morfologische N-Z differentiatie in Europa.	De morfologische N-Z differentiatie in de voormalige USSR.

1.2 Het ruimtegebruik

1.2.1 DOELSTELLINGEN

De landbouwsituatie in de voormalige USSR begrijpen. Inzicht verwerven in de manier waarop de voormalige USSR haar natuurlijke rijkdommen poogt te valoriseren.

1.2.2 CONCRETISERING

1.2.2.1 Leerstof

- Landbouw

- . De beperkingen en de mogelijkheden van het fysisch milieu voor de landbouw onderzoeken.
- U . De zwarte aardebodem in zijn ontstaan en geschiktheid voor de landbouw onderzoeken.
- . De voedselvoorziening en de teeltverschuivingen onderzoeken.

- Industrie en energie

- . De ruimtelijke verschuivingen bij de winning van aardolie en aardgas en de weerslag ervan op de productie en de uitvoer nagaan.
- . Het spreidingspatroon van de ijzer- en staalindustrie analyseren en in relatie brengen met wijzigende lokalisatiefactoren (grondstoffen energie, verkeersinfrastructuur, bevolking).
- . De betekenis van een Territoriaal Productie Complex (TPC) bij de regionale ontwikkeling vaststellen.

1.2.2.2 Aanknopingspunten vanuit vroeger geziene leerstof

<u>GEZIENE LEERSTOF</u>	<u>DAARBIJ AANSLUITENDE NIEUWE LEERSTOF</u>
Natuurlijke factoren bij de keuzeteelt in Europa en Azië.	Natuurlijke factoren in de voormalige USSR.
Economische invloed bij de keuzeteelt in Europa.	Economische invloeden bij de keuzeteelt in de voormalige USSR.
Grondstofgebonden industrieën in Europa en Azië.	Gelijkaardige voorbeelden in de voormalige USSR.
De noord- en westwaartse verplaatsing van de industrie in het Ruhrgebied.	De oostwaartse verschuiving van de energie en de industrie in de voormalige USSR.
Factoren die de industriële activiteit in West-Europa en Japan beïnvloeden.	Dominerende factoren in de voormalige USSR.

2 ANGELSAKSISCH AMERIKA

(10 lestijden)

2.1 Algemeen ruimtelijk kader

2.1.1 DOELSTELLINGEN

De fysische mogelijkheden van Angelsaksisch Amerika bestuderen. De complexe wisselwerking nagaan van de factoren die de bevolkingsspreiding verklaren.

2.1.2 CONCRETISERING

2.1.2.1 Leerstof

- De breedteligging en de oriëntatie van het reliëf vaststellen en de invloed ervan op het klimaat en de vegetatie aantonen.
- Het huidige spreidingspatroon van de bevolking nagaan en in verband brengen met de fysische, economische, historische en politieke omstandigheden.
- U - Landschappelijke fenomenen in en de betekenis van een natuurpark bespreken.

2.1.2.2 Aanknopingspunten vanuit vroeger geziene leerstof

<u>GEZIENE LEERSTOF</u>	<u>DAARBIJ AANSLUITENDE NIEUWE LEERSTOF</u>
De schikking van de morfologische eenheden in de voormalige USSR en de invloed ervan op het klimaat.	De schikking van de morfologische eenheden in Angelsaksisch Amerika en de invloed ervan op het klimaat.
De spreiding van etnische groepen in de voormalige USSR.	De spreiding van etnische groepen in Angelsaksisch Amerika.

2.2 Het ruimtegebruik in de USA

2.2.1 DOELSTELLINGEN

Vertrekkend van het economisch systeem de specifieke kenmerken van de landbouw en de industrie kennen. Weten dat de USA een wereldmacht is waarvan de bedrijven dynamisch kunnen inspelen op zich wijzigende factoren. Inzicht verwerven in de ontwikkeling en de kenmerken van de megalopolisvorming, gestuwd vanuit de groeiende industrie.

2.2.2 CONCRETISERING

2.2.2.1 Leerstof

- Landbouw
 - . De grote teeltzones afbakenen vanuit temperatuur-, neerslaggegevens en bodems enerzijds en afzetmogelijkheden anderzijds.
 - . Het specifieke van de landbouw in het Midden-Westen of deze van Californië nagaan met aandacht voor de natuurlijke omstandigheden, de inzet van kapitaal en kennis, de aard van de producten en de commercialisatie.
- Industrie
 - . Aantonen hoe de Manufacturing Belt door rationeel gebruik van grondstoffen en transportsystemen uitgroeide tot een grote economische regio.
 - . Aantonen hoe de Sunbelt zich ontwikkelt tot een dynamische economische regio op basis van aardolie, aardgas, technologische kennis en regionaal overheidsbeleid.
- Stedelijk landschap
 - . Aantonen hoe de stedelijke groei geleid heeft tot megalopolisvorming en sociale tegenstellingen.

2.2.2.2 Aanknopingspunten vanuit vroeger geziene leerstof

<u>GEZIENE LEERSTOF</u>	<u>DAARBIJ AANSLUITENDE NIEUWE LEERSTOF</u>
De beperkingen van de landbouwmogelijkheden in de voormalige USSR.	De landbouwbeperkingen en -mogelijkheden in de USA.
De invoernood in de voormalige USSR.	De uitvoerdwang in de USA.
De industriële regio's in Europa en de voormalige USSR.	De Manufacturing Belt in de USA.
De bevolkingsconcentraties in de industriegebieden van Europa en Azië.	De bevolkingsconcentratie in de USA.

3 LATIJS-AMERIKA

(6 lestijden)

3.1 Algemeen ruimtelijk kader

3.1.1 DOELSTELLINGEN

Latijns-Amerika in het gradennet van aardbol en wereldkaart situeren met aandacht voor de analogie met Angelsaksisch-Amerika in de configuratie van de reliëfstructuren. De ecologische betekenis van de tropische regenwouden kennen. Inzicht verwerven in de kenmerkende verscheidenheid in etnische vermenging en in de stedelijke inplantingen.

3.1.2 CONCRETISERING

3.1.2.1 Leerstof

- De variatie in breedteligging en de analoge reliëfstructuur met Angelsaksisch Amerika vaststellen. De invloed ervan op het klimaat en de vegetatie aantonen.
 - Het voorkomen en de kenmerken van het Amazonewoud verklaren vanuit de breedteligging en de klimatologische omstandigheden. Het ecologisch evenwicht van het tropisch regenwoud onderzoeken.
 - De stedelijke inplantingen in relatie brengen met het klimaat, het reliëf en historische omstandigheden.
- U De etnische vermenging met speciale aandacht voor de autochtone bevolking bestuderen.

3.1.2.2 Aanknopingspunten vanuit vroeger geziene leerstof

<u>GEZIENE LEERSTOF</u>	<u>DAARBIJ AANSLUITENDE NIEUWE LEERSTOF</u>
Reliëfstructuren in Angelsaksisch-Amerika.	Reliëfstructuren in Latijns-Amerika.
Het mens-afstotende gebergte in Azië.	Het mens-aantrekkende gebergte in Latijns Amerika.
Het blanke Europa en het blank zwarte Afrika.	Het gemengde Latijns-Amerika.

3.2 Het ruimtegebruik

3.2.1 DOELSTELLINGEN

Het typisch landschappelijk uitzicht van een plantagegebied kennen. Inzicht krijgen in de sociale structuren en daarmee verbonden landbouwactiviteiten. Aandacht verwerven voor de externe en interne invloeden als oorzaken voor de ontginningen en de recente ontwikkelingen in Latijns-Amerika.

3.2.2 CONCRETISERING

3.2.2.1 Leerstof

- Landbouw
 - . Het plantagebedrijf analyseren en in relatie brengen met de teeltvoorwaarden.
 - . De tegenstellingen tussen grote exportgerichte en kleine zelfvoorzienende bedrijven vaststellen. Tot het inzicht komen dat die landbouwstructuur sociale tegenstellingen onderhoudt en plattelandsvlucht mede in de hand werkt.
- Industrie
 - . De beperkte ruimtelijke en economische gevolgen van de mijnbouw voor een Latijnsamerikaans land onderzoeken.
 - U . Aan de hand van een voorbeeld het belang van de exportgerichtheid van de mijnbouw nagaan.
- Stedelijk landschap
 - . De snelle groei van de Latijnsamerikaanse steden in relatie brengen met de bevolkingsevolutie en de plattelandsvlucht.
 - U . Aan de hand van een voorbeeld het uitzicht en de ruimtelijk wanorde in de Latijnsamerikaanse grote stad vaststellen.

3.2.2.2 Aanknopingspunten vanuit vroeger geziene leerstof

<u>GEZIENE LEERSTOF</u>	<u>DAARBIJ AANSLUITENDE NIEUWE LEERSTOF</u>
Teeltafwisseling in Europa/Rijstlandschap in Azië.	Plantagelandbouw in Latijns-Amerika.
Ligging en kenmerken van het evenaarswoud in Afrika.	Het tropische regenwoud van Latijns-Amerika.
Het specifieke van de Westeuropese en Angelsaksische Amerikaanse steden.	Het specifieke van de stad in Latijns-Amerika.
Het tekort aan grondstoffen in Europa en Japan en de meerwaarde bij de verwerking van buitenlandse grondstoffen.	De export van grondstoffen en de meerwaarde voor de binnenlandse expansie.

4 METHODOLOGISCHE WENKEN EN DIDACTISCH MATERIAAL

4.1 Methodologische wenken

Zoals in de eerste graad moeten dorre theorieën, al te abstracte redeneringen en overbodige systematiek vermeden worden. Het onderricht in de aardrijkskunde is actueel en levensecht.

Voor de lessen worden de best geschikte didactische middelen oordeelkundig gekozen; zonder deze mist de les aan zeggingskracht en is de vormende waarde beperkt. De indirecte waarneming door middel van film, dia's, foto's, tekeningen, reliëfblokken, blokdiagrammen, profielen, grafieken, kaarten, monsters van gesteenten enz. vervangt de directe waarneming en is ook onontbeerlijk om het waargenomene te ordenen en vast te leggen. Kortom het leren met beelden is essentieel voor het beklijven van de geografische kennis.

De leerkracht leidt de waarneming door goed geformuleerde vragen. Daarbij leren alle leerlingen van de geobserveerde elementen een eenvoudige maar nauwkeurige beschrijving te geven met correcte geografische termen. De samenhang van en de interactie binnen het geheel van de landschapselementen sluit de waarneming af.

Door vergelijken en logisch redeneren volgt op de waarnemingen en de beschrijving een eenvoudige maar toch voldoende genuanceerde verklaring. Vage en afgesloten gezegden worden geweerd.

Bij het observeren, beschrijven, verklaren en vastzetten worden de vroeger aangeleerde aardrijkskundige begrippen verder uitgediept en vaardigheden ingeoeffend. Zo groeit een blijvende kennis en inzicht in de geografische dimensie van het wereldbeeld.

Belangrijk is een duidelijke structurering van de leerstof. Het geleidelijk opbouwen van die structuur en het visualiseren ervan in een dynamisch bordplan (eventueel op transparant) is voor de zinvolle stoffering van het geheugen en het reproduceren een niet te onderschatten hulp. Het vormt tevens de zin voor en de kunst in het maken van een synthese. Dit bordplan is best te noteren in een eenvoudig schriftje of over te nemen op eventueel eigengemaakte werkbladen. Deze duidelijke structurering van de lesinhoud doet niets af van de zelfwerkzaamheid of het persoonlijk werk van de leerlingen. Werk- en oefenbladen als alternerende werkvormen in het lesgeheel zijn van grote waarde als het gebruik ervan niet beperkt blijft tot het al dan niet geleid invullen van woordjes.

Het lokaliseren en situeren van te onthouden plaatsen en geografische gegevens moet verder ingeoeft en onderhouden worden waarbij het gebruik van het gradennet als referentiekader voor het aanduiden van die plaatsen zoveel mogelijk aangewend wordt. Breedte- en lengteligging van plaatsen en regio's vergelijken heeft een grote didactische waarde. Het helpt het geheugen van de leerlingen zinvol stofferen en leidt tot de opbouw van een mentale wereldkaart.

Statistische tabellen en cijfermateriaal op zichzelf, zonder aandacht voor de ruimtelijke dimensie die daarbij aansluit, horen niet thuis in een les aardrijkskunde. Het doen memoriseren van cijfers is onnodig en zelfs ongewenst. Belangrijk is wel de parate kennis van enkele kerngetallen, waarnaar steeds moet gerefereerd worden zoals het aantal en de groei van de wereldbevolking, bevolkingsaantal en oppervlakte van het eigen land.

Belangstelling voor de aangeboden leerstof groeit naarmate ze aansluit bij de actualiteit en de participatie van de leerlingen gestimuleerd wordt.

Door gebruik te maken van de uitbreidingsleerstof (U) zorgt de leerkracht voor een pedagogisch verantwoorde aanpassing aan het niveau van de klas.

4.2 Noodzakelijk geacht didactisch materieel in een eigen lokaal

4.2.1 *HET DIDACTISCH MATERIAAL (MINIMALE UITRUSTING)*

- Een wereldbol.
- Een atlas voor iedereen.
- Een diaprojector met dia's aangaande de verschillende onderwerpen uit het leerplan.
- Een retroprojector met de nodige transparanten.
- Werkpanelen (prikborden) om didactische platen te kunnen opbouwen en om actualiteitsberichten op te hangen.
- Een algemene fysische (oro-hydrografische kaart) van: de Wereld, Afrika, Azië, De Arabische Wereld en Israël, Zuidoost-Azië, Australië, Noord-Amerika, de USA, Zuid-Amerika.

4.2.2 *HET VAKLOKAAL*

De beste handigste schikking van het vaklokaal ziet er als volgt uit:

- Vooraan bij voorkeur in de rechterhoek wordt het scherm geplaatst dat met een eenvoudige klem van een vooroverhellende (voor retroprojectie) naar een rechte stand kan worden gebracht. Daarachter of in de andere hoek hangen de veel gebruikte kaarten achter mekaar op een reeks gordijnrails (een tential). De rails worden aangebracht over de hele breedte van de klas. Met dit systeem wordt gelijk welke opgehangen kaart vlug uitgeschoven of teruggeschoven. Dit scheidt de mogelijkheid om twee of meer kaarten naast mekaar te plaatsen en ze vergelijkend te gebruiken.
- Voor het scherm staat een diensttafel die gelijktijdig als lessenaar functioneert. Een opening in de tafel laat toe de retroprojector zo in te bouwen dat het schrijfvlak ervan op dezelfde hoogte komt als het vlak van de lessenaar. Daarnaast, op dezelfde tafel staat, op een schuinhellende sokkel, het dia-toestel. Bedieningsschakelaars bevinden zich naast mekaar op dezelfde tafel. Zo opgesteld staan retroprojector en diaproject gebruiksklaar en werken ze de praktijk van een doordachte multimediale didactiek in de hand.
- Magneethoudende vlakken (120 x 120 cm) naast het bord of op de zijwanden aangebracht, bieden ruime kansen om thematische kaarten, plannen of prenten vlug op te hangen en naargelang van de didactische noodwendigheid in het verloop van eenzelfde les te vervangen.

- Bij deze opstelling van scherm en wandkaarten blijft het bord vrij dat normaliter vooraan in het midden hangt. Het blijft het aangewezen middel voor de opbouw van een bordschema of als werkvlak voor de leerlingen.
- Een stel eenvoudige lichtwerende draperieën weren het rechtstreeks invallend zonlicht.

5 **EVALUATIE**

Evaluatieopdrachten en toetsen bestaan enerzijds uit kennisvragen die peilen naar het preciese weten en anderzijds uit inzichtsvragen. Deze laatste onderzoeken in welke mate de leerlingen de belangrijke relaties tussen de aardrijkskundige elementen zien, begrijpen en kunnen toepassen.

Een toets of een toepassing, waarin alleen maar woordjes in te vullen zijn, is als ondidactisch en afstompend volkomen te weren. Waar het vooral gaat om het meten van inzicht, is het logisch dat tijdens de toetsen van atlas, grafieken, tabellen, foto's en handboek gebruik gemaakt wordt.

6 **BIBLIOGRAFIE**

6.1 **Nuttige adressen**

Vlaamse Leerkrachten Aardrijkskunde (VLA), Krijgslaan 281 (88-A1), 9000 Gent.

Geografisch Informatie en Documentatiecentrum van Vlaanderen (GID), Koningin Astridplein, 26, 2000 Antwerpen.

Nationaal Instituut voor Statistiek (NIS), Leuvenseweg 44, 1000 Brussel.

Informatie- en Documentatiecentrum voor de Geografie van Nederland (IDG), Heidelberglaan 2, Postbus 80115, 3508 TC Utrecht.

Belgische Radio en Televisie (BRTN), Reyerslaan 52, 1040 Brussel 4.

Nationaal Geografisch Instituut (NGI), Verkoopdienst, Louisalaan 306-310, 1050 Brussel 5.

6.2 **Tijdschriften en reeksen**

ATL-kaarten, Postbus 58, NL 2501 CB Den Haag.

De aardrijkskunde, Krijgslaan 281 (88-A1), 9000 Gent.

Documentatieblad voor de leraar Aardrijkskunde (+ wereldeconomie), VLA, Krijgslaan 281, (88 A1), 9000 Gent.

Dimensie 3, ABOS, Marsveldplein 5, 1050 Brussel 5.

Koerier Unesco, Keesing Uitgaven, Antwerpen.

Geografisch Tijdschrift, Mauritskade 63, NL 1092 AD - Amsterdam.

Landendocumentatie, Koninklijk Instituut voor de Tropen, Mauritskade 63, NL 1092 AD Amsterdam.

Panorama van de Wereld, Romen en Zonen, NL Roermond.

La documentation française, Quai Voltaire 29, F 75340 Paris Cedex 07.

L'information géographique, Uitgeverij Baillière, Paris.

Collection Magellan, PUF, 108 Boulevard St.Germain, Paris.

GEO, Postbus 3, 1060 Brussel 6.

Teaching Geography, Uitgeverij Longman Group, Edingburgh.

Fragenkreise, Verlag Schöningh, Paderborn.

Geographische Rundschau, Uitgeverij Westermann Verlag, Westermann-Allee 66, D 3300 Braunschweig (met themanummers).

Praxis Geographie, Uitgeverij Westermann Verlag, Westermann-Allee 6, D 3300 Braunschweig.

Raum + Gesellschaft, Uitgeverij Westermann Verlag, Westermann-Allee 6, D 3300 Braunschweig.

6.3 Didactiek

GOOSSENS, M. et al., Didactiek van de Geografie, Leuven, ACCO, 1983.

GRAVES, N., Geographical education in secondary schools, London, The geogr. association, 1980.

LEBER, , Geografische Begrippenlijst, Leuven, Wolters-Noordhoff, 1975.

MERENNE, E., Dictionnaire de termes géographiques, Brussel, 1981.

VAN DEN BOSCH, H., Geografie in het onderwijs, Nijmegen, CPG, 1980.

WIELAND, C., Diagram en kaart als geografische hulpmiddelen, Haarlem, Romen, 1980.

6.4 Handboekenreeksen uit de buurlanden

zie bibliografie van het leerplan van de eerste graad.

6.5 Algemene werken

6.5.1 AFRIKA

CHANTEBOUT, B., Le Tiers Monde, Paris, Colin, 1989.

COULOMB, J. et al., l'Élevage en pays Sahéliens, Paris, PUF, 1980.

GARCIA, R. et al., The constant Catastrophe, New York, Pergamon Press, 1982.

GROVE, A., Africa, London, Oxford University Press, 1989.

GROVE, F. et al., Rural Africa, Cambridge, Cambridge University, Press, 1979.

HARLOWK, K., Africa, Asia and Australia, Edingburgh, Longman, 1987.

HECKLAU, H., Ostafrika, Darmstadt, Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1989.

MANSHARD, W., Entwicklungsprobleme in der Agrarräume des tropischen Afrika, Darmstadt, 1988.

UNEP, Environment and Development in Africa, Oxford, Pergamon Press, 1981.

6.5.2 AZIE

COSTA, F., Asian urbanisation, Berlin, Borntraeger, 1988.

GIEBEL, J., Japan, creatieve economie tussen Oost en West, Antwerpen, Het Spectrum, 1982.

HOETJES, B. et al., India, Bussum, Panorama van de wereld, Romen, 1980.

JOHNSON, B., India, Resources and Development, London, Heineman, 1979.

LATJA, H. et al., Le Japon, Paris, Kümmerley-Frey, 1980.

LATZ, G., Agricultural Development in Japan, Chicago, 1989.

MINATO, M., Japan and its Nature, Tokyo, Geological Association Japan, 1977.

MONEY, D., China, London, Evans Brothers, 1990.

STEINBACH, U., Der Nahe und Mittlere Osten, Leverkusen, Leske, 1988.

VOGEL, E., Japan as No. 1, London, Harvard University Press, 1980.

6.5.3 AUSTRALIE

BRUYANT, L. et al., People in Australia, a social geography, Milton, The Jaracanda Press, 1986.

SALE, C. et al., Introducing Australia, Melbourne, Longman, 1987.

6.5.4 VOORMALIGE SOVJETUNIE

BRAND, D., l'Union Sovietique, Paris, Sirey, 1983.

de SOUSA, P., Territorial Production Complexes in the Soviet-Union, Göteberg, 1989.

HOWE, G., The Soviet Union - A geographical study, London, Mac Donald-Evans, 1983.

KARGER, A. et al., Sibirien, Köln, 1986.

KARGER, A., Sowjetunion, Frankfurt a.M., Fischer, 1987.

KISTLER, H., Welt und Grossmächte ein Vergleich, München, 1985.

KLUTER, H., Die Territorialen Produktions-Komplexe in Sibirien, Giessen, Liebig Universität, 1990.

6.5.5 *ANGELSAKSISCH-AMERIKA*

BETHEMONT, J., Les Etats-Unis, Paris, Masson, 1989.

BLAYS, P., Le Canada, Paris, Sedes, 1987.

EISBACHER, G., Nordamerika, Stuttgart, Enke Verlag, 1988.

HOFMEISTER, B., Nordamerika, Frankfurt a.M., Fischer, 1988.

LENZ, K., Kanada, Darmstadt, Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1988.

MORGAN, D., Les Géants du Grain, Paris, Editions Fayard, 1980.

6.5.6 *LATIJNS-AMERIKA*

DONKERS, H., De onderontwikkeling van de Derde Wereld - Latijn-Amerika als voorbeeld, Nijmegen, Stichting Publikaties SOF, 1981.

KLEINPENNING, I., Milieuproblemen in de Derde Wereld, Assen, Van Gorcum, 1980.

KOHLHEPP, G., Brasilien, Tislingen, Universität, 1989.

PRESTON, D., Environment, Society and Rural Change in Latin America, Chichester, Wiley, 1980.

REED, A., Brazil, London, Hyman, 1989.